

Ingemar Eliasson

Värmlands Konstnärsförbund 100 år
Anförande vid jubileet 12 okt 2019

Den förträffliga tidskriften Värmländsk Kulturs sommarnummer ägnas i sin helhet åt Värmlands konstnärsförbunds verksamhet och jubileum. Där kan man bland annat läsa om konstnärernas svårighet att kunna leva på sin konst. Att de lever *för* den är ostridigt, men att leva *av* den är svårt för många och ser ut att ha blivit svårare. Konstmarknaden sviktar, säger Lars Hjelm. Kunskapen saknas bland betraktarna, säger han. Och han torde veta. Lars Hjelm har gedigen erfarenhet av att driva galleri och konstförmedling.

Vi, betraktarna, är okunniga. Så är det säkert. Jag är en av dem. Och så har man bett mig inviga detta jubileum. Det är att göra bocken till trädgårdsmästare. Det är djärvt gjort av Konstnärsförbundet. Men det är mycket hedrande för mig.

En fördel med att vara fäkunnig är att i sin naivitet ibland råkar ställa raka frågor, utan att förstå hur svåra de är att besvara. Det är med hänvisning till min okunnighet jag djärves ställa de helt centrala frågorna: Vad är konst? Och vem är konstnär?

Det ska man som sagt inte fråga mig om.

Och det har heller ingen gjort.

Men jag som många andra betraktare av konst har någon gång funderat på frågan.

Och det här borde ju platsen och tillfället att både få ställa frågan när Värmlands konstnärselit är samlad.

Konst är förstås det som framställs av konstnärer. Och god konst måste vara det som skapas av erkända konstnärer, t ex av dem som är medlemmar i Värmländska Konstnärsförbundet. För att bli medlem där ställs stora krav.

I förbundets stadgar reses ett antal kriterier för medlemskap. Det handlar om avancerad utbildning, om dokumenterad yrkesverksamhet, om deltagande i utställningar i seriösa sammanhang, om uppdrag för utsmyckning, om priser i tävlingar och en del annat. Trösklarna är höga. Det verkar vara lättare för en kamel att krypa igenom ett nålsöga än för en förhoppningsfull konstnär att komma in i Värmlands konstnärsförbund.

F n har detta förbund 225 medlemmar. Alla dess medlemmar har inbjudits att visa något verk i årets jubileumsutställning. 150 av dem har tackat ja. Vi står här alltså inför möjligheten att ta till oss hundratals uttryck för vad god konst är.

Vi kan som betraktare lita på, att de som här visar sina verk står på en gedigen grund av kunskap om vad konst är och hur den kan framställas.

Låt därför deras verk vara svar på min retoriska fråga vad som är god konst.

Att så många – 225 nu levande – lyckats uppfylla förbundets stränga krav på medlemskap är i sig ett mått på detta landskaps kulturmiljö.

Att just Värmland har sett så många utövare av god kultur födas, tror jag beror på att här finns en nedärvd förståelse för att livet inte bara hålls uppe med hjälp av bröd och vatten.

Också i den grå vardagen och i den tyngsta verkligheten har man känt behov att också få näring för själen och alla sinnen. Ja, kanske särskilt då. Målare, spelmän, berättare har fått hållas utan att bli utstötta.

Denna jordmån för konstnärligt skapande måste skyddas och bevaras. Det är ett ansvar som vilar på oss alla. Begränsar vi utrymmet för kulturens utövare, skadar vi i längden den samhällsgemenskap vi behöver få leva i som människor med både andliga och lekamliga behov.

Det är vi som kan ge stöd till de styrande i stat och kommun som förstår vad ansvaret för ett rikt kulturliv kräver. Och det är också vi som kan dra undan vårt stöd för dem som inte förstår och vill ta sitt ansvar.

I vår tid krävs fullt fokus på att undvika en kollaps till följd av klimathotet. Om det torde inte råda något tvivel. Vi måste prioritera metoder att producera och konsumera som minskar utsläpp av växthusgaser. Det kommer inte att ske utan uppoffringar. Men att rädda vårt fysiska klimat får inte ske på bekostnad av kulturklimatet.

Ni har säkert hört om Winston Churchills svar till dem som i England i andra världskrigets början ville dra ner på kulturanslaget. När Hitlers bombplan höll på att lägga London i ruiner, krävdes indragningar på alla håll för att få resurser till försvaret. Men när förslaget kom att också dra ner kulturanslagen satte Churchill ner foten med motiveringen att "om vi inte har vår kultur vad är det då vi kämpar för".

Att lägga kulturen i träda är inget sätt att rädda vår miljö. Tvärtom kan konsten ge oss insikter om vad som står på spel.

Det perspektivet kan vi ha med oss när vi går runt och tar in Värmlands konstnärsförbunds jubileumsföreställning.

Men det är nu en sak, att vi vet att här hänger god konst. En annan är hur verkens inneboende kvaliteter och eventuella budskap ska nå mina känslor och mitt intellekt, nå fram till mig och bli insläppt.

Hur slås bryggor mellan verket och mig? Det är en process lika svårfångad som definitionen av god konst. Men några element i det brobygget tror jag man kan ana.

En kväll under mina år som landshövding i detta kulturrika län gick jag omkring i Länsresidenset tillsammans med konstnären Bengt Olson. Där, i residenset, finns en samling fin konst inlånad från Nationalmuseet och Värmlands museum bl a. Bengt kommenterade och undervisade. Det blev för mig en oförglömlig kväll. Plötsligt säger han ödmjukt men ändå medvetet att efter 50 år som utövande konstnär tycker jag att jag kan avgöra vad som är god konst.

Min reflexion blev att ett första steg i brobygget är nog att lyssna på dem som länge sysslat med konst. Förmågan att avgöra vad som är god konst kräver nog, som så mycket annat, kunskap och lång erfarenhet.

Vi behöver hjälp med att förstå världen vi lever i. Varför skulle konsten vara ett undantag. Den är ju en del av världen, en del av livet.

Nå, men invänder du kanske, det sägs ju att svaret ligger i betraktarens öga. underförstått: du får själv hitta på en förklaring. Du får själv försöka förstå vad det föreställer eller handlar om.

Jag köper inte det - i alla fall inte fullt ut. En förutsättning är ju att ögat överhuvudtaget intresserar sig för att titta, att ögat vill söka en mening, en innebörd. Och att hjärnan gör sig mödan att bearbeta de iakttagelser som ögat gör. För det steget kan man behöva få hjälp.

En utövande konstnär måste lära sig en massa saker för att förmå att ge gestaltning åt sina inre bilder. Måste lära sig det tekniska hantverket, konsthistoria och mycket annat. Det tar väl ett helt liv, tänker jag.

Också vi som betraktar behöver lära oss se. Kunskap om konst i allmänhet och ett visst konstverk kan hjälpa oss att få del av de hemligheter, synsätt och alternativa verkligheter som verken är bärare av men som kanske inte är synliga från den utsiktspunkt vi som betraktare har. Konsten kan ge oss insikter vi ännu inte har, öppna perspektiv i det liv vi lever som vi ännu inte blivit varse, låta oss blicka in i världar vi inte visste att fanns eller haft tillgång till. Vi får mer ut av betraktandet om vi lyssnar och lär.

Det behövs ofta att någon med rätta nycklar som låser upp ett konstverk för oss för att vi ska kunna se mer än det ytliga, för att inte missa associationer och innebörder. Kunskap kan öppna portar och bygga broar.

Kunskap är *en* nyckel till port in i konstens värld.

Men kanske det ska till något mer. Ett öppet sinne är nog en annan nyckel. Bristen på kunskap och vana att betrakta behöver inte alltid bli ett hinder för att ta till sig konstverket. Man kan också behöva lita på att det man ser är vad det är. Det kan vara så enkelt som att en spade föreställer en spade.

Jag glömmer aldrig Lars Lerins svar på en fråga om meningen i ett av hans konstverk. Hans konst ställdes ut på Waldemarsudde. Vid vernissagen intervjuades Lars av utställningens curator. Lars Lerin skriver som ni vet ibland texter på sina akvareller. På en tavla skriver du så här, sa intervjuaren. Vad menar du med det? Det vet jag inte, sa Lars. Jag tyckte jag feck te´et.

Att vara öppen för nya intryck, att låta fördomar och invanda föreställningar flyga och fara. Är nog ett annat element i brobyggandet mellan mig och konstverket.

Men också, för det tredje, att låta verket få tid på sig att nå fram till mig som betraktare.

Ibland öppnar sig verket genom en ögonblicklig magkänsla – förälskelsens signum
Ibland först när någon hjälper oss att se det som i första anblicken varit fördolt.
Ibland krävs att historien om verkets tillkomst berättas för att man ska bli berörd.
Och ibland öppnar det sig först vid andra eller tusende gången vi betraktar det.

När något av detta händer eller när alla dessa element samverkar, då kan en ny värld av insikter och upplevelser öppna sig ”i valv bakom valv oändligt”, för att låna ett uttryck från Tomas Tranströmer.

Om allt detta har Värmlands konstnärsförbund kastat sitt ljus under 100 år. Kämpat med att gestalta de bilder av upplevd verklighet de velat förmedla. Utbildat sig själva och andra. Visat sina alster oss till glädje och uppbyggelse. Byggt broar mellan verken och betraktarna. För det ska förbundets medlemmar, de bortfångna såväl som de nu levande tackas och hyllas för.

Det var i en mörk tid förbundet kom till för 100 år sedan. 1919 hade striderna i första världskriget upphört, men verkningarna efter detta meningslösa krig var förödande. Hundratusentals unga människor hade måst ge sitt liv till priset av någon meters framflyttning i slagfältets lervälling. Nöden, frustrationerna, upproren hade skakat land efter land. Men ur hopplösheten grodde drömmen om en annan värld, ett bättre och rättvisare liv. Ett demokratiskt sätt att leva samman.

Goda tankar och avsikter behöver människor som går från ord till handling, kräver människor som tar initiativ och ansvar för att förverkliga de goda idéerna. Wenzel Björkhagen, förbundets grundare, var uppenbarligen en sådan. Men han var inte ensam. Då hade inte mycket blivit gjort. Det krävs ett antal likasinnade beredda att hjälpa till. Dessa pionjärer lyfts fram i den historieskrivning ni kan ta del av i tidskriften Värmländsk Kultur.

Förbundet har haft och har många lysande konstnärer som gjort sig namn långt utanför vårt landskaps gränser och förstärkt ryktet om Värmland som ett kulturens landskap. Men också många som är orättvist bortglömda, som hade varit värda större uppmärksamhet. Det är en svår terräng att ta sig fram i att vara utövande konstnär. Just därför behövs en sammanslutning som Konstnärsförbundet. Ett sammanhang där kolleger möts, ger varandra råd och hjälp, förmedlar kunskap och nya synsätt, där det förs stimulerande samtal, där det ges tröst och uppmuntran.

Det är i denna gärning konstnärsförbundet verkat. Det är för det arbetet föreningens medlemmar nu och forndomdags ska hyllas.

Vi hade gått miste om mycket som glatt och berikat om de inte funnits. Vi hade varit längre från svaret på vad som är god konst är och kan betyda, om de inte tagit på sig uppgiften att lotsa oss betraktare in i deras verk. Inte för att pådyvla oss ett särskilt sätt att se, inte för annat skäl än att låta oss få större utbyte av betraktandet till gagn för vår förståelse av det liv vi lever och den omvärld vi lever i. För att få njuta, bli engagerade, upprörda, mer insiktsfulla, reflektera över vår samtid och livets alla gåtfulla frågor. Kort sagt för att få mer ut av livet och berikas till vår inre människa.

Så storslaget skulle kanske ingen konstnär själv välja att formulera sin gärning. Det törs kanske bara en okunnig betraktare som ur djupet av sin tacksamhet börjat ana vad god konst är och kan betyda.

Jag ber att få framföra mina varma gratulationer. Jag förklarar härmed Värmlands konstnärsförbunds jubileumsutställning för öppnad och invigd.